

ТЎҒРИДАН-ТЎҒРИ ХОРИЖИЙ ИНВЕСТИЦИЯЛАРНИ ЖАЛБ ҚИЛИШ – УСТУВОР ВАЗИФА

Шавкатов Жавохир

Магистр.

Илмий раҳбар Жумаева Зулфия

т.ф.ф.д.

Жаҳон амалиётидан маълумки, ҳар қандай мамлакат хорижий инвестицияларни жалб қилмасдан туриб, иқтисодий тараққиётга эриша олмайди. Ишлаб чиқаришни интенсив ривожлантириш, асосий фондларни янгилаш, ижтимоий муаммоларни бартараф этиш, замонавий техникатехнологиялар асосида ишлаб чиқариладиган маҳсулотлар рақобатбардошлигини ошириш ва мамлакатнинг экспорт салоҳиятини мустаҳкамлаш хорижий инвестициялар орқали таъминланади.

Бир вақтнинг ўзида XXI аср ва яқин келажакда мамлакатимиз ижтимоий-иқтисодий тараққиётининг барча жабҳаларини модернизациялашсиз тасаввур этиб бўлмайди. Иқтисодиётни модернизациялаш эса, ўз навбатида, катта ҳажмдаги хорижий инвестицияларни, шу жумладан, тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни талаб қилади. Иқтисодиёт тармоқларида замонавий техника-технологияларни жорий қилиш ва шу асосда рақобатбардошликка эришиш, жаҳон бозорларини эгаллаш, мамлакатимизнинг экспорт салоҳиятини оширишни хорижий инвестицияларсиз таъминлашнинг имкони деярли йўқ.

Шу муносабат билан тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар алоҳида корхоналарнинг фаолияти, ишлаб чиқариш ва капитал самарадорлигини ошириш, янги технологияларни жорий этиш ва менежмент тизимини такомиллаштиришда муҳим ўрин тутади. Ушбу жараёнлар маҳсулот ва хизматлар етказиб берувчилар, буюртмачилар, рақобатчиларга билвосита таъсир кўрсатиш орқали ички бозорни ривожлантириш, ишчиларнинг малакаси ва амалий тажрибасини оширишда ёрдам беради.

Тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар хориж капиталининг узоқ муддатга жойлаштирилишини, инвестор ташкил қилаётган фирма акциялари ёки акциядорлик капиталига тўла эга бўлиши ёки камида 10 фоизи хўжалик фаолиятининг таъсирчан назорат қилинишини таъминлашини англатади.

Тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар:

–инвесторга инвестиция киритилаётган объект устидан назорат қилиш ҳуқуқини берувчи ишлаб чиқаришга сарфланган узоқ муддатли хорижий қўйилмаларни;

–пировард мақсади фойда кўринишида даромад олишга қаратилган тадбиркорлик капиталининг устувор шакли;

–хусусий капиталга асосланган тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни;

–хорижий инвесторнинг инвестиция киритилаётган объект устидан тўлиқ эгалик қилишини;

–хорижий инвестор томонидан инвестиция киритилаётган объекти устав капиталининг 10% дан кам бўлмаган қисми устидан назорат ўрнатишини;

–хорижий инвесторнинг инвестиция киритилаётган объектлари бошқаришда самарали қатнашиши.

Амалдаги қонунчиликка кўра, “чет эллик инвесторнинг ҳукумат қафолатларисиз, таваккалчилик шароитларида ўз маблағлари ёки қарз маблағлари ҳисобидан инвестициялари” [1] тўғридан-тўғри чет эл инвестицияларини англатади. Бундан кўринадики, чет эллик инвесторларнинг шахсий ташаббуслари ва кутилиши мумкин бўлган турли рискларни ўз зиммасига олган ҳолда таваккал қилиб, турли шаклдаги молиявий ресурсларни инвестициялаши тўғридан-тўғри чет эл инвестицияларини билдиради. Бу ердаги энг муҳим принципиал масала чет эллик инвестор томонидан ҳукумат қафолатларисиз инвестиция киритилиши бўлиб, бу эса, албатта, истиқболда иқтисодийижтимоий тараққиётга хизмат қилиши шубҳасиз.

Тадқиқотлар кўрсатишича, миллий иқтисодиётга тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни жалб қилиш ва улардан самарали фойдаланиш ҳолати ички бозор ҳамда экспорт ҳажми, табиий ва минерал ресурслар, малакали ишчи кучи мавжудлиги, бозор ислохотларини амалга ошириш суръатлари, иқтисодий барқарорлик омиллари билан боғлиқдир.

Ўтиш иқтисодиёти мамлакатларининг тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни жалб қилишнинг жозибадорлигини белгиловчи омиллар қуйидагилардан иборат: бозор омиллари (ички бозор ва экспорт имкониятлари); бой табиий ресурсларнинг мавжудлиги; шлаб чиқариш харажатлари омиллари; инвестиция муҳити. мамлакатнинг иқтисодий ривожланиш стратегияси.

Шуни алоҳида қайд этиш жоизки, ҳозирги кунда иқтисодиётнинг ўсиш суръатлари тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни жалб қилиш ҳажмларига мутаносиб эмас. Жумладан, 2020 йилда тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар ҳисобидан ўзлаштирилган инвестициялар ҳажми 28740,4 млрд. сўмни ташкил этди ва 2019 йилга нисбатан 5,3 пунктга камайиб, 14,2 фоизни ташкил қилди. Бунга мамлакатимизда 2020 йилнинг март ойида бошланган пандемия ва унинг тарқалишига қарши қаратилган чеклов чоралари сезиларли даражада салбий таъсир ўтказди. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти (БМТ)нинг Савдо ва ривожланиш бўйича Конференцияси (ЮНКТАД) тахминларига кўра, пандемиянинг салбий оқибатлари 2020-2021 йилларда дунё миқёсида тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар ҳажмининг 40 фоизгача қисқаришига олиб келиши мумкин. Бу сўнгги 20 йил ичидаги энг паст кўрсаткич ҳисобланади [2].

Пандемия инқирози мамлакатга тўғридантўғри хорижий инвестициялар оқимиға, халқаро инвестиция келишувлари ва битимлари тузилишиға, давлатларнинг яқин келажакдаги инвестиция сиёсати шаклланишиға ҳам салбий таъсир кўрсатиши мумкин. Шу муносабат билан Ўзбекистонда ҳам коронавирус инфекцияси тарқалишиға қарши курашиш ва бошқа глобал хавф-хатарлар даврида макроиқтисодий барқарорликни, иқтисодиёт тармоқлари ва соҳаларининг узлуксиз ишлашини таъминлаш, ташқи иқтисодий фаолиятни рағбатлантириш, аҳолини самарали ижтимоий қўллаб-қувватлаш,

мамлакат аҳолиси даромадлари кескин пасайиб кетишининг олдини олиш мақсадида биринчи навбатдаги чора-тадбирлар ва давлат Дастурлари қабул қилинди

Республика иқтисодиётига тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни жалб қилиш фаолияти самарадорлигини ошириш, хорижий инвесторларни мамлакатимиз имкониятлари ва салоҳияти тўғрисида хабардор қилиш, 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини «Фаол инвестициялар ва ижтимоий ривожланиш йили»да амалга оширишга оид Давлат дастурида белгиланган вазифаларни амалга ошириш мақсадида 2019 йил 29 апрелда ПҚ-4300-сонли Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Республика иқтисодиётига тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни жалб қилиш механизмларини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарори қабул қилинди. Унга мувофиқ:

кимё ва нефть-газ саноати, машинасозлик соҳасидаги хўжалик юритувчи субъектлар, банк-суғурта ташкилотлари устав капиталларидаги давлат акциялар (улушлар) пакетларини сотиш; тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни жалб этиш учун тайёр

инвестиция таклифларини ишлаб чиқиш; инвестиция ва бизнес форумлар, тақдимотлар («Road Show») ва

маркетинг кампаниялари имкониятларидан кенг фойдаланиш; давлат-хусусий шериклик лойиҳаларини амалга ошириш бўйича устувор

йўналишларни ташкил этиш.

Бизнинг фикримизча, ҳозирги пандемия шароитида тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар оқими сезилари даражада камайиб, уларни жалб қилиш жараёнида рақобат кучайиб бораётган шароитда хорижий инвесторлар учун манфаатли инвестиция лойиҳаларини таклиф қилиш муҳим аҳамиятга эга. Тўғридан-тўғри хорижий инвесторларга тегишли қонунларнинг барқарорлиги, қонун нормаларининг ривожланган давлатларда амалда бўлган тартиб-тамоийилларга яқинлаштириш зарур. Шунингдек, иқтисодни жонлантириш ва инвестиция муҳитини яхшилаш мақсадида тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни ҳимоя қилишга қаратилган алоҳида қонун қабул қилиш ва ушбу қонун инвесторлар билан давлат ўртасида инвестор маблағларини ҳимоя қилинишини кафолатловчи махсус келишувни назарда тутиши мақсадга мувофиқдир.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO`YXATI:

1. Ўзбекистон Республикасининг “Инвестициялар ва инвестиция фаолияти тўғрисида”ги Қонуни. 2019 йил 25 декабрь. ЎРҚ-598-сон. 3-модда.
2. <https://uza.uz/uz/posts/pandemiya-va-pandemiyadan-keyingi-davr-khorizhiy-davlatlarda16-10-2020>
3. Хўжаёров, А. (2023). ЎРТА АСРЛАРДА НАСАФ ВОҲАСИ ИЛМИЙ–АДАБИЙ ҲАЁТИ. Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования, 2 (7), 41-43.

4. Ходжаёров, А. О. (2023). Сомонийлар даврида Насаф шаҳрининг ижтимоий, иқтисодий ва маънавий ҳаёти. Взгляд в прошлое, 6 (1).
5. Хўжаёров, А. О. (2022). Қашқадарё воҳаси алломалари илмий меросининг аҳамияти. In International conferences (Vol. 1, No. 21, pp. 99-103).
6. Khojayorov, A. (2023). The scientific–literary environment of the Nasaf oasis in the middle ages. Educational Research in Universal Sciences, 2(3), 885-888.
7. Хўжаёров, А. (2022). Абу Райҳон Берунийнинг “Ҳиндистон” асари ноёб этнографик манба сифатида. Academic research in educational sciences, (3), 399-411.
8. Asilbek, K. (2023). History of Sufism in Nasaf Oasis. Intersections of Faith and Culture: American Journal of Religious and Cultural Studies (2993-2599), 1 (6), 15-19.
9. Khojayorov, A. (2024). JURISPRUDENCE OF MUHAMMAD BAZDAWI (IX – XII CENTURIES). Collection of scientific papers «SCIENTIA», (February 23 2024; Amsterdam, Netherlands), 188-191.